

УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ СКРИПТА

Оливер Филипоски, Елизабета Митрева

Штип, 2021

Оливер Филипоски, Елизабета Митрева

УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ

СКРИПТА

Штип, 2021

Оливер Филипоски, Елизабета Митрева
УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ-СКРИПТА

Автори:

Доц. д-р Оливер Филипоски, Проф. Д-р Елизабета Митрева

УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ-СКРИПТА

Рецензенти:

Проф. д-р Татјана Бошков

Доц. д-р Душко Јошески

Лектор:

Толе Белчев

Техничко уредување:

Доц. Д-р Оливер Филипоски

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Објавено во е-библиотека:

<https://e-lib.ugd.edu.mk>

DOI: <https://www.doi.org/10.46763/9786082448145>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

005.334(035)

ФИЛИПОСКИ, Оливер

Управување со ризици [Електронски извор] : скрипта / Оливер Филипоски, Елизабета Митрева. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Факултет за туризам и бизнис логистика, 2021

Начин на пристапување (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/998>. - Текст во PDF формат, содржи 135 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.08.2021. - Биографски податоци: стр. 134. -

Библиографија: стр. 131-133

ISBN 978-608-244-814-5

1. Митрева, Елизабета [автор]

а) Управување со ризици -- Прирачници

COBISS.MK-ID 54782469

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА

Доц. д-р Оливер Филипоски Проф. Д-р Елизабета Митрева

УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ

СКРИПТА

Штип, 2021

ПРЕДГОВОР

Скриптата е наменета за потребите на студентите на Факултетот за туризам и бизнис логистика за подготвување на испитот по предметот Управување со ризици. Оваа скрипта е од областа на Управувањето со ризици во претпријатија и во финансиски институции. Се состои од 8 поглавја, што е во согласност со Наставниот план и програмата на Факултетот за туризам и бизнис логистика. Предметот Управување со ризици, за којшто е наменета скриптата, е задолжителен предмет на насоката Бизнис логистика и Бизнис администрација, носи 6 кредити и се слуша во втора година, трети семестар со неделен фонд на часови 2+2+1. Скриптата претставува основна литература во изучување на предметната програма од горенаведената наставна дисциплина. Материјалот во ракопис за скриптата е изложен концизно и прегледно со што е лесно разбирлив и совладлив од страна на студентите за кои е наменет..

Скриптата можат да ја користат сите студенти на останатите факултети каде што се изучува предметот Управување со ризици, но и останатите стручни кадри кои ја проучуваат оваа проблематика. Скриптата е изготвена со цел да се унапреди наставата по предметот Управување со ризици и да се подобри квалитетот на знаењето на студентите. Во разработката на скриптата е користена соодветна литература од познати автори и институции од областа на управувањето со ризици.

Предметната програма по предметот Управување со ризици е составена од 8 поглавја и тоа:

Во првото поглавје се разработува поимот и функцијата на управувањето со ризици. Прикажан е историскиот развој на функцијата управување со ризици и претставени се современите концепции за функцијата управување со ризици. Во овој дел се обработени сличностите и разликите на управувањето со ризици спрема безбедносниот инженеринг и осигурувањето.

Второто поглавје ги обработува целите на управувањето со ризици. За да бидат поставени целите на управување со ризик мора прво да се согледа односот на цената на ризикот, односно трошоците што некој ризик може да ги направи на определено претпријатие и вредностите на тоа претпријатие на пазарот. Во процесот на управување со ризикот првенствено е потребно да се утврдат целите на програмата за управување со ризици, т е прецизно да се одлучи што некое претпријатие очекува од својата програма за управување со ризикот. Целите може да бидат пред настанување на штетата т.е. загубата и по настанување на штетата т.е. загубата.

Во третото поглавје е разработено местото на функцијата управување со ризикот во рамките на организацијата на претпријатијата. Секое претпријатие има свои управувачки функции, а со тоа и определени активности во функција на управувањето со ризици. Надлежностите и делегираните активности се обврска на менаџерите за ризици, а тие имаат различни деловни односи со сите функции во претпријатијата. Разработени се односите со сметководствената, финансиската, маркетиншката, производствената и правната функција во претпријатијата. Во ова поглавје е разработено и значењето на надворешните услуги за управување со ризици и консултанти, но и тесните корелации со осигурувањето.

Четвртото поглавје се однесува на процесот на управување со ризици, кој се состои од идентификација, анализа, проценка, примена на методи и контрола. Во рамките на идентификација се разработени начините за идентификација на ризиците кои можат да бидат интерни и екстерни и методите кои се применуваат во оваа фаза. Во фазата на анализа се разработени начините на кои се прави описот на ризиците и методите кои може да се примената. Проценката на ризиците се остварува низ процесот на квалитативно и квантитативно проценување на ризиците. Во рамките на примената на методите за управување со ризиците се на претпријатијата им стојат на располагање методите на физичка контрола, методите на финансиска контрола и методите на внатрешно справување со ризиците. Во ова поглавје се разработува и начинот на избор на управување со ризиците и механизмот на контрола како завршна фаза во процесот на управување со ризиците. На крајот е разработено интегралното управување со ризици, управувањето со личен ризик и предностите во процесот на управување со ризици.

Петтото поглавје се однесува на дефинирањето на ризикот и негово појдовно определување во деловните процеси. Ризикот е тесно поврзан со поими кои се тесно поврзани со него, но се различни и битни за распознавање во процесот на реализација на штетниот настан. Ризикот е условен од неизвесноста, опасноста, хазардот, непосредната причина, можноста или веројатноста да се случи штетата, штетниот настан и штетата.

Во шестото поглавје се разработени видовите на ризици и начините на нивно класифицирање. Разработени се чистиот и шпекулативниот ризик, статички и динамички ризик, објективни и субјективни ризици, фундаментални и посебни ризици, распределен и нераспределен ризик, мерливи и немерливи ризици, осигурливи и неосигурливи ризици, деловни ризици и ризици кои допрва би се појавиле (emerging risks).

Седмото поглавје се однесува на ризиците во финансиското работење и потребата д управување со ризици во финансиското работење. Прво се разработува дефинирањето на ризиците во финансиското работење и потребата од управување со ризици во финансиското работење. Во вториот дел од ова поглавје се разработени основните ризици во финансиското работење: Кредитниот ризик, Каматен ризик, Валутен ризик (девизен ризик и останати пазарни ризици), Ризик на изложеност на банката, Ризик на вложување на банките, Ризик на земјата, Оперативен ризик, Репутациски и законски ризик и Ликвидносен ризик.

Во осмото поглавје се разработува процесот на управување со ризиците во финансиското работење, структура при администрирање на процесот на управување со ризик, информациона решенија за мерење, анализа и контрола на ризиците, стратегија за управување со ризик во банки, систем за управување со ризикот според законот за банки и значењето на управувањето со ризик во финансиските институции.

Голема благодарност до рецензентите за нивните мислења и сугестии за подобрување на содржината на оваа скрипта. Оваа скрипта преставува почеток за систематизирање на материјалот по предметот Управување со ризици кој се предава повеќе од десет години на Факултетот за туризам и бизнис логистика, а со тоа би сакале да искажеме подготвеност за мислења и забелешки кои можат да се упатуваат до авторите по електронски пат, за збогатување и унапредување на материјалот во следните изданија.

Од авторите

СОДРЖИНА

1. ПОИМ И ФУНКЦИЈА НА УПРАВУВАЊЕТО СО РИЗИЦИ	11
1.1. Историски развој на функцијата управување со ризици.....	11
1.2. Современиот пристап на функцијата управување со ризици.....	14
2. ЦЕЛИ НА УПРАВУВАЊЕТО СО РИЗИЦИ	20
2.1. Цена на ризикот	20
2.2. Цели на управувањето со ризици	21
3. МЕСТОТО НА ФУНКЦИЈАТА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ ВО РАМКИТЕ НА ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА.....	27
3.1. Управувачки функции	27
3.2. Менаџерите за ризици во една организација.....	28
3.3. Односот на функцијата за управување со ризици спрема другите функции во компанијата.....	29
3.3.1. Сметководствена функција	30
3.3.2. Функција управување со финансии	30
3.3.3. Маркетиншка функција.....	31
3.3.4. Производствената функција	31
3.3.5. Правна функција.....	32
3.4. Надворешни услуги и консултанти	32
3.5. Односот на функцијата управување со ризици и осигурувањето	33
4. ФАЗИ НА ПРОЦЕСОТ НА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИ	35
4.1. Идентификација на ризиците	37
4.1.1. Методи за идентификација на ризиците	41
4.2. Анализа на ризикот.....	46
4.3. Проценка на ризикот.....	48
4.3.1. Техники на квалитетно проценување на ризикот.....	52
4.3.2. Техники на квантитативно проценување на ризикот	53

4.4. Методи за управување со ризици.....	57
4.4.1. Методи на физичка контрола.....	58
4.4.2. Методи на финансиска контрола.....	61
4.4.3. Внатрешни методи за управување со ризикот.....	70
4.4.4. Избор на методи и начини за управување со ризици.....	71
4.5. Контролна програма за управување со ризик.....	72
4.6. Интегрално управување со ризик.....	73
4.7. Управување со лични ризици.....	75
4.8. Предности на процесот со управување на ризик.....	76
5. ЗНАЧЕЊЕ И ДЕФИНИРАЊЕ НА РИЗИКОТ	78
5.1. Дефинирање на ризикот.....	78
5.2. Услови поврзани со ризици.....	81
5.2.1. Неизвесност.....	81
5.2.2. Опасност.....	85
5.2.3. Хазард.....	85
5.2.4. Непосредна причина.....	87
5.2.5. Можноста или веројатноста да се случи штетата (објективна и субјективна оценка).....	87
5.2.6. Штетен настан.....	88
5.2.7. Штета.....	91
6. КЛАСИФИКАЦИЈА НА РИЗИЦИТЕ.....	94
6.1. Чист и шпекулативен ризик.....	94
6.1.1. Видови на чист ризик.....	95
6.1.2. Значење на ризикот на општеството.....	97
6.2. Статички и динамички ризик.....	99
6.3. Објективни и субјективни ризици.....	99
6.4. Фундаментални и посебни ризици.....	100
6.5. Распределен и нераспределен ризик.....	101
6.6. Мерливи и немерливи ризици.....	102
6.7. Осигурливи и неосигурливи ризици.....	102

6.8. Деловни ризици	102
6.9. Ризици кои допрва би се појавиле (emerging risks).....	103
7. ДЕФИНИРАЊЕ НА РИЗИКОТ ВО ФИНАНСИСКОТО РАБОТЕЊЕ И ПОТРЕБАТА ОД УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИК.....	105
7.1. Дефиниција на ризикот во финансиското работење	105
7.2. Потребата за управување со ризикот во финансиското работење	106
7.3. Основни ризици во финансиското работење	107
7.3.1. Кредитниот ризик.....	109
7.3.2. Каматен ризик.....	109
7.3.3. Валутен ризик (девизен ризик и останати пазарни ризици)	110
7.3.4. Ризик на изложеност на банката.....	115
7.3.5. Ризик на вложување на банките	116
7.3.6. Ризик на земјата	116
7.3.6. Оперативен ризик.....	118
7.3.7. Репутациски и законски ризик.....	118
7.3.8. Ликвидносен ризик.....	119
8. ПРОЦЕСОТ НА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ ВО ФИНАНСИСКОТО РАБОТЕЊЕ	120
8.1. Структура при администрирање на процесот на управување со ризик.....	124
8.2. Информациони решенија за мерење, анализа и контрола на ризиците	125
8.3. Стратегија за управување со ризик во банки	126
8.3.1. Систем за управување со ризикот според законот за банки.....	127
8.4. Значењето на управувањето со ризик во финансиските институции	130
ЛИТЕРАТУРА	131

ЛИТЕРАТУРА

1. Abell, D. (1980). *Defining the Business – The Strategic Point of Strategic Planning*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.
2. Al-Bahar, J.F. and Crandell, K.C. (1990). Strategic Risk Management Approach for Construction Projects. *ASCE Journal of Construction Engineering and Management*, Vol. 16, No. 3, September.
3. Al-Bahar, J.F. and Crandell, K.C. (1990). Strategic Risk Management Approach for Construction Projects. *ASCE Journal of Construction Engineering and Management*, Vol. 16, No. 3, September.
4. Allen, D. (1995). *Risk Management in Business*. Cambridge University Press, Cambridge.
5. Allen, D. (1995). *Risk Management in Business*. Cambridge University Press, Cambridge.
6. Andrews, K.A. (1998). *The Strategist: The Concept of Corporate Strategy. The Strategy Process*, 3rd Edition, Edited by Mintzberg, H. et al. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.
7. Ansell, J. and Wharton, F. (1995). *Risk: Analysis Assessment and Management*, John Wiley & Sons, Chichester.
8. Ansell, J. and Wharton, F. (1995). *Risk: Analysis Assessment and Management*, John Wiley & Sons, Chichester.
9. Archibald, R.D. and Lichtenberg, S. (1992). Experiences Using Next Generation Management Practices. *Proceedings of the INTERNET World Congress on Project Management*, Florence, Italy, Vol. 1, pp. 83–97.
10. Baranoff, Etti G., Scott E. Harrington, and Gregory R. Niehaus. (2005). *Risk Assessment*. Malvern, PA: American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters/ Insurance Institute of America.
11. Barjon, F. (2006). *Introducing Elements of Risk Management and Risk Portfolio Management Systems to a Business, Can they Bring Value?* Unpublished MBA dissertation, Manchester Business School, University of Manchester.
12. Barnds, W. Kent (2011). "The Risky Business of the Strategic Planning Process." *University Business*. Available at www.universitybusiness.com/article/risky-business-strategicplanning-process.
13. Basel Committee on Banking Supervision (2004). *The New Basel Capital Accord*. Basel, Bank for International Settlements.
14. Basel Committie on Banking Supervision, (2000). *Principles for the Management of Credit Risk*. Basel.
15. Bennett, R. (1996). *Corporate Strategy and Business Planning*. Pitman Publishing, London.
16. Berthelsen, R. G., Elliot M. W., and Harrison C.M. (2006) *Risk Financing*, 4th ed. American Institute for CPCU—Insurance Institute of America.
17. Bessis J. (1999). *Risk Management in Banking*, John Wiley & Sons.
18. Borge, D. (2001). *The Book of Risk: Risk Taking*. John Wiley & Sons, Chichester.
19. British Standard (1996). BS 8444: Risk management, Part 3 Guide to analysis of technological systems – application guide. British Standards Institution, London.
20. Chapman, C.B. and Ward, S.C. (1997). *Project Risk Management: Processes, Techniques and Insights*. John Wiley & Sons, Chichester.
21. COSO. (2004). *Enterprise Risk Management—Integrated Framework*. New York: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.
22. Crockford, N. (1986). *An Introduction to Risk Management* (2 ed.). Cambridge, UK: Woodhead-Faulkner. p. 18. ISBN 0-85941-332-2.
23. Ćurčić U. (2002). *Bankarski portfolio menadžment strategijsko upravljanje bankom, bilansom I portfolio rizicima banke*. Novi Sad: Feljton,
24. Davies, D. (2000). *Holistic Risk Management*. Project Today.

25. DiPiazza, S.A. Jr. (2002). *Enterprise Risk Management: Managing and Benefiting from Risk*. World Economic Forum.
26. Doff, R. (2007). *Risk Management for Insurers: Risk Control, Economic Capital, and Solvency II*. London: Risk Books.
27. Dorfman, M. S. (2007). *Introduction to Risk Management and Insurance* (9 ed.). Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall. ISBN 978-0-13-224227-1.
28. Elliott, M. W. (Ed.). (2021). *Risk Management Principles and Practices*, Malvern, PA: American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters.
29. Ernst & Young. (2010). "Results of the Enterprise Risk Management Benchmarking Study Involving 11 Participating Organizations."
30. Fraser J. R. S., Simkins B.J., Narvaev K. (2015). *Implementing enterprise risk management-Case Studies and Best Practices*, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey
31. Fraser, D.R., Gup, B.E. and Kolari, J.W. (1995). *Commercial Banking: The Management of Risk*. West, Minneapolis.
32. Fraser, J. and Simkins B. J., eds. (2010). *Enterprise Risk Management: Today's Leading Research and Best Practices for Tomorrow's Executives*. Robert W. Kolb Series in Finance. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
33. Frigo, M. L., and Anderson, R. J. (2009). "Strategic Risk Assessment: A First Step for Improving Governance and Risk Management." *Strategic Finance*.
34. Gratt, L.B. (1987). *Risk Analysis or Risk Assessment: A proposal for consistent definitions*. *Uncertainty in Risk Management, Risk Assessment, Risk Management and Decision Making*. Plenum Press, New York.
35. Greunin H. van and Brajovic B. S. (2009). *Analyzing Banking Risk* (third edition). Washington D.C.: The World Bank.
36. Gurevitz, S. (2009). "Manageable Risk." *University Business*. Available at www.universitybusiness.com/article/manageable-risk.
37. Harley, M. (1999). *Integrated risk management – the complete guide to a new way of looking at risk and its management*. *Financial Times Information Management Report*.
38. Hertz, D.B. and Thomas, H. (1983). *Risk Analysis and its Applications*. John Wiley & Sons, Chichester.
39. Hopkin P. (2012). *Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management*, Second Edition, Kogan Page.
40. ISO/DIS 31000 (2009). *Risk management — Principles and guidelines on implementation*. International Organization for Standardization.
41. ISO/IEC Guide 73:2009 (2009). *Risk management — Vocabulary*. International Organization for Standardization.
42. Janice A. (2013). *Risk Management: An Accountability Guide for University and College Boards*. Washington, DC: Association of Governing Boards of Universities and Colleges and United Educators.
43. Kolluru, R., Bartelli, S., Pitblado, R. and Stricoff, S. (1996). *Risk Assessment and Management Handbook: For Environmental, Health and Safety Professionals*. McGraw-Hill, New York.
44. Kunreuther, H. C., and Erwann O. M. (2009). *At War with the Weather—Managing Large-Scale Risks in a New Era of Catastrophes*. Cambridge, MA: MIT Press.
45. Laessoe H., Venkat R., and Frigo M.L. (2014). "Strategic Risk Management in the Co-Creative Enterprise." Working Paper, Strategic Risk Management Lab, DePaul University.
46. Meulbroek, L. (2002). *Integrated Risk Management for the Firm: A Senior Manager's Guide*. Harvard Business School Press, Boston, MA.
47. Rafferty, J. (1994). *Risk Analysis in Project Management*. E&FN Spon, London.
48. Rejda G. E. and McNamara M. J. (2017). *Principles of Risk Management and Insurance*, 13th Edition, Pearson Education

49. Saunders, A., and M. M. Cornett. (2013). *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach*. 8th ed. New York: McGraw-Hill.
50. Simon P. and Hillson D. (2012). *Practical Risk Management: The ATOM Methodology*. Management Concepts. Vienna, VA. ISBN 978-1567263664
51. Stulz, R. M. (2003). *Risk Management and Derivatives*. Mason, OH: South-Western.
52. University Risk Management and Insurance Association. (2007). "ERM in Higher Education." Available at www.urmia.org/library/docs/reports/URMIA_ERM_White_Paper.pdf.
53. Wiening, E. A. (2005). *Foundations of Risk Management and Insurance*. Boston: Pearson Custom Publishing.
54. Wiening, E. A., and Rejda G. E. (2005). *Risk Management and Insurance*. Boston: Pearson Custom Publishing, 2005.

БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Оливер Филипоски е роден 1980 год. Дипломирал на Факултетот за туризам и угостителство во Охрид на насоката осигурување, магистрирал на истиот факултет во областа менаџмент на осигурителни компании. Докторирал на Економскиот институт на Универзитетот Кирил и Методиј, Скопје и се стекнал со звање доктор по економски науки. Од 2010 година е вработен на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип. Има издадено повеќе од 70 трудови и книги и учествувал на поголем број меѓународни конференции од областа на туризам и угостителство, бизнис логистика, осигурување, управување со ризици итн.

Елизабета Митрева е родена 1970 год. Дипломирала на Технолошко-Металуршкиот Факултет во Скопје, магистрирала на истиот факултет во областа - Управување со квалитет. Докторирала на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања на Универзитетот Кирил и Методиј, Скопје во областа на - Тотален менаџмент на квалитет. Митрева работи како универзитетски професор на Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитет Гоце Делчев, Штип. Автор е на дваесет научни книги и повеќе од сто и педесет научни трудови од областа на тотално управување со квалитет (TQM), методи и техники за управување со системи, доживотно учење, како и оптимизација на деловни процеси. Митрева до сега има реализирано две самостојни изложби пред македонската публика.

ISBN 978-608-244-814-5

